

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 20. — VIDEK, 1. - 15. MARCA 1952. Leto III. — Štev. 36
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm-Udine

Naročnina: letna 400.— lit., 6 mesečna 200.— lit.

O deželni avtonomiji

Pred kratkim je bila objavljena v italijanskem tisku vest, da je pri prvi stalni senatni komisiji v proučevanju zakonski osnutek o vzpostavitvi in poslovanju deželnih organov. Ta zakonski osnutek, ki ga je poslanska zbornica že odobrila meseca novembra lani, bi moral biti po mnenju tistih, ki so blizu vlade, sprejet so glasno tudi v senatu.

Naš časopis, ki se je vedno zavzemal za deželno avtonomijo Furlanije, je z veseljem sprejel to vest, vendar pa je zamaškal med vrsticami zakonskega osnutka, kot je bil odobren v poslanski zbornici, kakšno omembo o aplikaciji čl. 116 republiške ustave tudi kar se tiče Furlanije. Ta člen predvideva namreč posebno avtonomijo ne samo za Sicilijo Sardinijo, Val d'Aosta in Gornje Padije, kjer o jo že uvedli, ampak tudi za našo deželo.

Vendar pa je bila v naši deželi začasno aplicirana prehodna odredba št. X., ki pravi: »V deželi Furlanija-Juljska Krajina se z ozirom na čl. 116 začasno uvedejo splošne norme po stavku V. drugi del, pri tem pa se ohrani zaščito narodnih manjšin v skladu s členom št. 6.«

To pomeni, da se naša dežela upravlja za sedaj tako, kakor vse druge. Če bi bilo to samo začasno, naj bo, toda dejstvo je, da se ne spoštuje niti čl. 6 ustave, ki govori o zaščiti narodnih manjšin.

Slovenska narodna manjšina v Furlaniji, ki živi v 16 občinah, šteje skoraj 60.000 ljudi; tem je treba prišteti še one v Kanalski dolini in na Goriškem, tako da dobimo skupaj 80.000 ljudi. Če izvajamo Goriško, kjer je slovensko prebivalstvo s težkimi borbami in trdom še ohranilo nekaj slovenskih šol, ki so bile ustanovljene še pod Zavezniško vojaško upravo, so vsi ostali kraji popolnoma po-zubljeni.

Senator Tessitori, ki je bil nekoč pobornik furlanskega avtonomističnega gibanja, je opustil to borbo verjetno na ukaz stranke in se je začel potegovati za X. prehodno določbo. Vendar se zdí, kakor je razvidno iz intervjuja, ki ga je dovolil nekemu nacinalističnemu videmskemu časopisu, da sedaj zopet smatra za potrebno aplikacijo člena 116 in prizna tudi, da je treba aplicirati čl. 6, ki štiti narodno manjšino, katera ob toja v Furlaniji. Tako smo dosegli vsaj neko moralno priznanje, katero so do sedaj naša očez prezrli.

Za nas beneške Slovence avtonomija ni nova stvar. Če pogledamo v zgodovino, bomo videli, da smo jo imeli že pod Beneško republiko. Tudi Napoleon, ko je premagal Benečane, nam je ni odvzel in še mnogo let so imele naše občine in naša dežela svojo samoupravo.

To samoupravo smo izgubili s prihodom Avstrije in njenega cesarskega absolutista Metternicha, ki je bil proti vsaki decentralizaciji oblasti in je odredil odvzem naše samouprave. To je bil tudi vzrok, da je naše ljudstvo leta 1866 glasovalo za priključitev k Italiji, ker je upalo, da mu bo ta vrnila od Avstrije odvzete pravice. Kmalu pa je spoznalo svojo prevaro, ker ni bilo potreba čakati na prihod fašizma, da se je začelo v naši deželi z raznarodovanjem, ki ga prej nihče ni izvajal.

Danes, po tolikih letih, se godi isto, ker vlada ne samo da nam ne da tega, do česar imamo pravico, ampak je celo dovolila oborožitev trikoloristov, ki so se zdaj teror med naše ljudstvo primeri šovinizma se dogajajo še danes. To je dokaz, da lahko trdimo, da ima Rim na svoji vesti težko krivdo kajti v resnici je velik krivec kdor ne dovoli avtonomije in svobodnega kulturnega razvoja našemu ljudstvu. Tudi za narod, ki šteje preko 45 milijonov ljudi je sramota, da se

teko postopa z nezadovoljno narodno manjšino in to še tem bolj, kadar njegova vlada pozablja, da Italijani v Švici, oni v Jugoslaviji, dalje oni v Libiji in v Eritreji, ki so se tam naselili kot kolonizatorji, niso bili nikoli ovirani v njihovem kulturnem razvoju od vlad tistih držav, v katerih živijo.

Vendar še vedno ni preporno, da naša vlada, ki je lansko leto glasovala za resolucijo, katera obsoja genocid, končno pokaže toliko demokratičnosti, da bi spoštovala in aplicirala člen 116 o posebni avtonomiji za Furlanijo, ki si jo naši ljudje tako želijo.

Vsekakor naj pazijo, da se ne izneverijo tem principom, v imenu katerih so prišle na oblast tudi krajevne oblasti in raj pospešijo rešitev tega problema, kadar bodo o njem razpravljali v senatu.

Za hitro in izdatno pomoč

Ob priliki začasnih snežnih metežev v naši deželi smo imeli dvakrat obisk prefekta in tudi inženir Rinaldi, odbornik za javna dela pri pokrajinskem svetu, je prišel na ogled.

Upamo, da bodo ti obiski in zanimanje v zvezi s snežno nevihto, prinesli res nekaj konkretnega za naše prebivalstvo. Upamo, da so sprevideli, kako potrebna so tista javna dela, ki bi lahko vsaj zmanjšala, če že ne preprečila, take elementarne nesreče. Poleg tega pa je treba v takih primerih čim hitreje pomagati ljudem in to v prvi vrsti s pogodovanjem.

Poleg pogodovanja pa je potrebna tudi gradnja novih cest in izboljšanje tistih, ki že ostajajo. Caterpillar trdke Petrucci, ki je služil kot snežni plug, se je znašel v velikih težavah, ko je čistil cesto med hišami in ni mogel odmetavati snega ob straneh ceste. Le z velikimi težavami so na takih mestih polegoma prišli naprej. Ze to samo dejstvo nas privede do zaključka, kako zelo nujno potrebno je izboljšanje cest.

Poleg pogodovanja in cestnih del pa je potrebno tudi na druge načine pomagati prebivalstvu, ki je ob tej nesreči izgubilo dober del svojega premoženja. Tako n. pr. so plazovi odnesli mlekarne v vasi Trinko, v kateri je bil ves sir, ki so ga izdelali v začasnih štirih mesecih vaščani. Poleg tega je plaz odnesel precej masla in k povzročeni škodi je treba prišteti tudi vse mlekarstvo orodje in poslopje mlekarne.

Le malo je ljudi, ki ne bi trpeli večje ali manjše škode. Zato bi bilo nujno potrebno tem ljudem pomagati in jih rešiti iz težkega gospodarskega položaja, v katerega jih je pahnila nesreča. Do se-

„Soča“ pred sodiščem

Trije ljudje, ki so marsikateremu beneškemu Slovincu dobro znani iz nedavne preteklosti, so vložili tožbo proti odgovornemu uredniku »Soče«. Ti ljudje so: Aldo Specogna iz Brinasa, Gasperini Silvano iz Vidma in Felettig Giuseppe iz Sovodnja. V očitniški je govora o uvodniku »Soče« od 3. novembra 1951 - v katerem je prepis članka iz »Slovenskega poročevalca«, ki govori o razmerah v Beneški Sloveniji med vojno in prva leta po njej. V članku je govora tudi o omenjenih treh gospodih. Prva razprava je bila v torek 26. februarja, na kateri je tožbenec zahteval odlog.

Zanimivo je, da so tožitelji odkrili tožencu pravico dokaznega postopka.

Poštna nerednost v Tajpani

Izvedeli smo, da so se napravile pri razdeljevanju pošte v Tajpanski občini velike kršitve. Ugotovilo se je namreč, da pošta, ki je namenjena prebivalstvu vsem Brezje, Platišče in Prosnid ne pride vedno v roke prejemnikov ampak, da je bilo v preteklosti mnogo pisem uničenih ali skritih, potem ko je bila odvzeta iz njih morebitna vrednost. To nam potrjuje dejstvo, da so v Prosnidu našli v nekem seniku zelo mnogo pisem, ki bi jih morali prejeti tamkajšnji ljudje. Našli so tudi precej pisem, ki so jih prebivalci omenjenih vasi pisali svojem v inozemstvo in so dali denar za odposiljatev pismonošu.

Proti tej veliki kršitvi pozivamo oblasti in predvsem ministrstvo za pošto v Rimu, da vzamejo potrebne ukrepe in izsledijo krivce ter jih kaznujejo kakor zaslužijo. Ljudje teh vasi tožijo že več let, o nerednem poštnem delovanju, kajti več oseb ne prejema pošte, zlasti ona pisma, ki vsebujejo morebitne vrednosti.

daj pa ni pokrajinska uprava napravila ničesar konkretnega. Neko uradno poročilo pokrajine pravi samo, da so da'i županom v Beneški Sloveniji zagotovilo in da bo pokrajinska uprava proučila vprašanje ter možnosti eventualnega prispevka pri stroških za vzpostavitev normalnega stanja. To pomeni, da ne bodo prispevali za popravilo škode, ampak samo za ponovno vzpostavitev prometnih zvez in še to je omejeno le na obseg možnosti.

Taka pomoč je absolutno nezadostna za pomirjenje krajevnih organov in prebivalstva. Pač pa bi morala biti pomoč odločna in izdatna.

Ko so se razširile novice o poplavih v Severni Italiji, je vse prebivalstvo odgovorilo z občudovanjem vrednim navdušenjem in priskočilo poplavljenec na pomoč. Danes pa, ko so se naravni elementi znesli nad našimi dolinami, so se oblasti zabarikadirale samo za mednimi obljubami nekakšnih prispevkov, ki lahko da jih bodo dali, lahko pa bodo tudi ostali samo pri neizpolnjenih obljubah.

Požrtvovalnost in čut solidarnosti, ki so ga pri tej priliki pokazale planinske čete (Alpini), ki so takoj prihiteli na pomoč ter se niso bale ne truda ne nevarnosti, naj služi za vzgled, kako je treba pomagati. V resnici pa moramo ugotoviti, da so alpinci prav tako sinovi gora in da zato čutijo nesrečo in trdo življenje naših gorjanov, ter vedo, kaj pomeni taka elementarna nezgoda. Kdor pa je vedno živel v mestu in pozna samo lagodno in brezskrbno življenje po uradih in kavarnah, kaj takega seveda ne more razumeti.

Po Italiji in po... svetu

ITALIJA ODPOVEDALA MIROVNO POGODBO. Italijanska vlada je sporočila vladi Sovjetske zveze, da odpoveduje mirovno pogodbo iz leta 1947. Zaradi te odpovedi Italija ne bo izpolnila določil te pogodbe napram Sovjetski zvezi in ne bo plačevala reparacij.

ITALIJANSKO - JUGOSLOVANSKA razmejitvena komisija se je sestala v Vidnu, kjer je razpravljala o mejnih spremembah na mejni črti od Tarcenta do Grice.

ŠTIRI MILIJONE dolarjev je Amerika dodelila Italiji za nakup nekovinskih rud, nekaj tehničnega materiala ter industrijske opreme. Večina materiala bo za železarske cbrate v Piombinu, Coraigianu in Bagnoliu.

30 SLOVENSkih ZRTEV so povzročili snežni zameti v Gornji soški dolini in si-

Na sestanku županov

ZASTOPNIK VLADE (ki ne zna slovensko): »Illustri sindaci delle italianissime valli; vogliu spiegarvi...«

ZUPANI IZ BENEŠKE SLOVENIJE (ki ne znajo dobro italijansko): »Kaj je rekel?«

Etnografija in raznarodovanje Beneške Slovenije

Baron Czornig je računal, da je bilo v pokrajini Lombardija-Benečija pred njene priključitvijo k Italiji in po podatkih avstrijskega štetja iz leta 1851, vsega 26.676 Slovencev.

Ko je bila Beneška Slovenija skupaj s Furlanijo priključena k Italiji, so v začetku še nadaljevali s tradicijo, ki je običajna v demokratičnih deželah in pri številu prebivalstva navedli tudi njegovo narodno pripadnost. Tako so pri štetju leta 1867 našli v Italiji 27.000 Slovencev in leta 1891 pa 27.700.

Vendar pa je treba dvomiti v verodostojnost teh števil, ker so že Valussi, Messedaglia, de Courtenay in Pullè dvignili to število na okrog 30.000, Marcotti pa je računal, da živi okrog 40.000 Slovencev samo v furlanski pokrajini pod Italijo; Franc Musoni pa je smatral tudi to število za prenizko.

Kakor vse izgleda ima italijanska vlada tudi sedaj ves interes, da čimbolj zmanjša številčne podatke o Slovencih in bi jih najrajši zbrisala iz števila današnjega italijanskega prebivalstva, da bi tako lahko nadaljevala s tisto trdovratno raznarodovalno politiko, ki ne more strpeti ničesar, kar ni italijansko.

Tako že pri štetju dne 10. februarja leta 1901 država ni hotela več uvesti štetja po posameznikih, ampak po družinah in je to merilo veljalo samo za italijanske državljane drugega jezika.

Tako so našli v okraju Sv. Peter Slovenov 2.673 slovenskih družin, v Tarčentskem 1.009, v Huminskem 112, v Cedadskem 905 in v Rezijski 1.077. Skupaj torej 5.776 slovensko govorečih družin v 76 vaseh, kjer so izvedli štetje. Koliko je bilo v resnici Slovencev? Prof. Libero Fracassetti je pomnožil število družin s 5,5 in dobil število 31.760, kolikor naj bi bilo po njegovem mnenju takrat Slovencev pod Italijo.

Ti podatki so torej od leta 1901 in od takrat niso šteli Slovenci niti po druž-

nah, ker so hoteli, da bi ljudstvo pozabilo svoj jezik, svoje šege in navade in se raznarodilo. Iz govorov državnih poslancev iz tiste dobe, iz časopisov in revij je razvidna kampanja, ki je hotela prepričati, da bi imeli beneški Slovenci kakršnekoli stike s svojimi rojaki na drugi strani meje, ali da bi prejeli knjige in časopise v svojem jeziku. V poročilu prof. Libera Fracassettija čitamo, da je statistika o Slovencih v Furlaniji važna ne samo z moralnega, ampak tudi s političnega vidika, ker se je po njegovem in po mnenju drugih začela tedaj v vhodnih obmejnih predelih Italije »živahna »protitalijanska« propaganda, ki naj bi ponovno prebudila in ojačila panslavistične težnje.«

Takole je on, kot predstavnik »tisooletne rimske civilizacije« ocenil Slovence: »Slovenska nevarnost pritiska na Juljsko Krajino in naši bratje, opri na svojo višjo in široko kulturo, branijo z sinovsko ljubeznijo in rimsko vztrajnostjo, pravice narave, razumnosti in zgodovine pred divjo napadalnostjo novih barbarov, ki se proglašajo kot maščevalci preteklosti in gospodarji prihodnosti.«

Avtor teh besed se očitno ni imel kaj naučiti od fašističnega režima, ki je prišel za njim in ki konec koncev ni napravil drugega, kakor da je pritiral protislovensko gorjo do skrajnosti.

Kadar so nekatere verske ali literarne slovenske ustanove, kot Družba Sv. Mohorja iz Celoveca, ali Ciril-Metodova družba, pošiljale med beneške Slovence verske in leposlovne knjige, revije in časopise, da bi tako pomagale temu ljudstvu k kulturnemu in moralnemu dvigu, so takoj zaznali krič in obtožbo, da hočejo posloveniti »zveste stražarje Furlanije.« Tudi duhovnike so obtožili, da prihajajo iz poslovenjenih bogoslovij in da, ko širijo med ljudi Kristusov nauk v slovenskem jeziku, čtenem delajo propagando proti Italiji.

Kakor danes, tako tudi takrat niso mogli trpeti, da bi prihajali med beneške Slovence časopisi kot n. pr. »Soča«, »Ljubljanski Zvon«, »Edinost« iz Trsta, »Primorski List«, »Slovenec«, »Slovenski Narced«, »Delavski Prijatelj« itd. Tedaj so celo trčili, da so protitalijanski propagandisti podpirani od Rusije in Avstrije, ki naj bi podpirala star vatikanski načrt, po katerem naj bi postala Avstro-Ogrska neka obsežna katoliško-slovarska organizacija, ki naj bi imela velik vpliv na mednarodno politiko.

Koliko domišljije je bilo tedaj v nekatereh glavah in koliko jo je še danes v glavah tistih, ki preganjajo zlasti naš časopis! V 50 letih se je le malo spremenilo. Ljudsko štetje lansko leto je odpravilo celo štetje slovenskih družin v Italiji in njena politika napram njim je ista kakor pod fašizmom ali ona pred njim, pa naj rečejo karkoli De Gasperi in njegovi pristaši.

REZIJA

STOLBICA. — Preteklo soboto se je poročila naša vaščanka Siega Pasqua z gospodom Siega Antoncem iz Ažle. Na slavo je bilo povabljenih kar 40 sorodnikov in znancev. Načrt, ki sta ga imela mlada poročenca za poročno potovanje, jima je prekrizalo slabo vreme. Zaradi visokega snega, ki je pokril vso Rezijsko dolino, so ostali vsatje ves dan v Rezijski, kjer so v Osojanih ob dobri pijači, jedi in pleših »rezjank« prav prijetno proslavili to poroko. Sele po nekaj dneh, ko je bila cesta za silo prehodna, sta novoporočenca zapustila Rezijo in šla v Ažlo, rojstni kraj ženina, kjer so nevesto, mlado Rezijsko, sprejeli z velikim veseljem. Mlademu paru želimo obilo sreče in zadovoljstva.

RAVENCA. — Zupnijska dvorana za kinopredstave in za druge kulturne prireditve v naši vasi se je zaradi teže snega zrušila. K sreči je bila dvorana prazna in zato ni bilo človeških žrtev. To je bila edina dvorana v vsej Rezijski dolini zato jo bomo odslej pogrešali, če ne bomo zgradili nove. Škoda znaša približno en milijon lir.

BELI POTOČEK. — Ze od 6. januarja je naša vas popolnoma osamljena zaradi velikih snežnih zametov. Od tistega dne k nam ne prihaja nihče razen kak smučar obmejnih stražarjev, zato je strahno hudo življenje. Živila nam pohajajo in ne moremo iz vasi, ker je ponekod čez tri metre snega. K sreči nimamo težko bolnih razen par slučajev influence. Snežni plazovi so poškodovali nekaj hiš, a človeških žrtev ni bilo. Naše novice vam pošiljamo po smučarjih in prosimo, da bi se kdo spomnil na nas od sveta odrezane in v snegu zapuščene ljudi.

GORJANI

An tu našim komunam slab temp an snjeh e napravu zlo škodo. Največ škodo smo jo mjele ta na cjesti, ki na peje tu Flajpan, kjer e se spustou dan plaz, ki e cjesto nesu za več desetih metre. Za tuo lošti tej, ki te bo prej, to če kovenati dan tjeđan djela za 10 djelouce. Takoviš pot za tu Flajpan na je zaperta. Zaperta je po š se za jeti tu Brjeg, kjer to nje cjesto an prej, ki ve bomo morli priti do te vasi to ma počakati dan dobar mjesac, zak' o se snjeh staji.

Zavuj slabega timpa dosti judi, ki so mjele za jeti tu Francijo na djelo od naših krajov, so muorli čakati najmanj 15 dni prej koj se pconiti od svoje hiše.

NEME

TORLAN. — NARDIMO DAN MONUMENT NAŠIM MARTIRJAM. Tej, ki to je usjem znano, tu naši vasi, tou borku, kjer to je križišče od poti, ki na peje tu Ramandol, so ljeta 1944 fašisti, Kozaki an njemci ubili 34 judi, brez, ki no bodita mjele kako kolpu. Salmu od teh božih dušic so ble za nekaj ljet pokopane ta na tjem: puoste, kjer so fašisti jih ubili, medtjem, ki pred šterimi ljeti so je nesli tu naš smetereh an ejtu nardili jim dan monument. Fin tle to je souse ljepo, zak' te bo jušto, ki te bozi judje no bodita pokopani ta na žegnani zemlji. Buj jušto però te tjelo be-ti, ki to se naredi dan monument za spomn tjem martirjam se ta na križišču, kjer so bli ubiti, tuo zavoj tega, zak' no se usi judje, ki no toju za nami ne uza-bita, ki tu tjem borku so fašisti nardili dan krlirine, ki ta na naši zemlji to nje človejka, ki o vjeđi za kompanjega.

Za tole rjeđ no bi se muorli interesati naši konsejerji, ki so ta na komunne an ž njemi se naš plevan. Monument o bi ne koštu neč komunu, zak' bi tjeli se mi uzeti impenjo za zbrati po naših vasi ozerte za ga narditi an smo sigurni, ki to ne bo človejka, ki on ne bodi kontent pomati, zak' te martirji za našo libertat no stoji usjem par sarcu. Koj, prej, ki ve začnemo oku hoditi zbjerat oferte, bi tjeli rado beti sigurni če komun o nam bo dau permes za narditi te monument.

— Skupina bralcev »Matajurja«.

TAJPANA

Pretekli tjeđan so tu naši vasi feštežja-lil orouo poroko Novak (Noacco) Bernardin star 71 ljet an njega žena Vacaz (Vazzaz) Amalija stara 72 ljet. Po majši, ki so jo mjele tu naši vasi, so zakonci klicali tu njih hišo dosti judi an z njemi pil-li an jedli, z augurjam, ki no še dugo živila zdravi an kontenti.

Komandanta naših karabinjerju brigad-derja Strada Giuseppe so pred malo časom trašerili tu Videm. Na njega puost so poslali marešalja Stocco Giuseppe, ki e žej preuzeu komant.

VISKORSA. — Februarja mjesca so mjele zlato poroko naš vaščan Blasutto Ivan an njegova žena (Kočovi po doma-če). Funcjon so jo nardili par Sv. Troji-ci an majšo e mōu njih sin Arturo, ki on službuje za ospuoda tu Lješki fari u Gar-miškim komunu. Ivan Blasutto an žena sta se poročili ljeta 1902 an sta mjele več otrok, med temi se pre Arturo. Zlatopo-ročencema ve auguramo dosti zdravja an še dosti ljet živjenja.

PLATISČE. — Zameti od snega so tu naši vasi poderli strjehe od našega faru-ža, strjehe hiše Egidija Karničena an strjehe lobije od targouca Alojzija Zva-roča. Sreča, de so judje hitro poskarbjeli sneg odpraviti od usjeh strjeh ostalih hiš, drugače malo te tjelo jih beti donás po koncu.

Druge škode tu naši vasi njesmo tarp-jel par hišah. Dosti kmetam te zmanj-kalo seno za dati žvini, ma temu so paršili pruoitim drugi, ki so ga mjele odveč an so ga posodili tistim, ki jim je zmanjku. Med takimi dobremi muoramo zlo pohua-lit Alojza Zvanoča, ki e luožu na dišpozic-jon 300 kuintalu sena, ki ga je imū tu svojim toblade.

Ne take zime to nje človejka, ki jo spomni, an tuole par nas to traja že od 6. zenarja. Od takrat u našo vas se nje mo-gio vič vozit an smo ostal zaperti. Zatuo vas je ostala tud brez živeža, brez soli, brez cukerja an brez medijin. Sreča, de nje blo u naši vasi bounih judi, zak' če bi bli, bi sigurno umarli, ker to nje bo pomoči za jim prit jim pomat. Troštamo se, de bo hitro konc use tega an de nam boju, takuo ko so obljubli, hitro očedil našo cjesto.

KARNAHTA. — Pretekli tjeđan so šli iz naše uasi tu Francijo 3 djelouci. Med temi to je dan djelovac, ki e pejou ž njim še ženo an dva otroká.

Pretekli tjeđan e se oženou naš vaščan Primo Tomažin (Taljan po domače). O-ženou e no Talpinko od svoje vasi. Mla-demu paru ve auguramo srenče an legri-je tu njih živjerju.

BREZJE. — Tu špetau so muorli pejati našega vaščana Mikelja, zak' e bi hudo bolan. Za morjeti ga tu Videm spraviti so muorli osam naših mladih sinou ga za zadenit an nesti, zak' po snegu to nje bo moči ga pejati.

BRDO

PLANINE »TACIS« POSUTE OD PLA-ZA. — Ta nad planinami »Taciš« e se uder dan velik plaz, ki e nesu hljeve od Bazilija Sgarbana tas Podbarda an Ple-rena Scuntera taz Terá. Škodo, ki te dvje lamenje so jo mjele na e zlo velika. No pravijo, ki no muorejo špendati več koj dua miliona lir za morjeti spektak narditi hljeve. Naj povjemo še, ki Scuntero e bi tu njeja hljeve malo timpa prej, ki e se uder plaz an srenča, ki e šou ta otu, zak' drugač te tjelo še njeja zdole jeti.

NJIVICA. — Naš mjeđih komunál o ne stoji več tu naši vasi, ma o pride koj za nekej dni tu tjeđnu vizite ambulatorje djelat. On drugač stoji tu Centi an te, ki o ma ga bizunjo pomoči o muore jeti dou ga klicat.

Tale to e na rjeđ, ki na bi ne muorla beti, saj smo simpri mjele našega mjeđi-ha an zatuo judje no bi tjeli rado, ki on kle mej suo hišo.

Elena Angei, žena našega kovača, ne umarla dne 16. februarja. Ranca Elena ne mjele več koj 70 ljet an tu nje živjenju te ba simpri na dolrá žena an dobrá mati.

TER. — Dne 17. februarja je umarla naša vaščanka Cecilija Batoja, stara 74 ljet. Na funeralju te bo zlo judi, še če te bi snjeh.

SEDLISČE. — Ne se poročila 20. fe-brarja tu cjerkvi Svete Marije de Gracie tu Vidme, naša vaščanka Del Medico Au-gusta. Uzele ne Terjana Eliji Badocco. Naši te mladi no šperajo, k' Badocco o ne uzabi jim dati pouasnice, zak' ta na-uada na šnje vejá par nas kar on forešt czeni no naših hčeri.

ZAVRH. — Videmska pretura ne pre-tekli tjeđan kondanala našega vaščana Tarčizija Negra na dvje ljeti an osam mjesce paražona an 16 mil franke multe zavoj tegá, ki e bi imputan, k' e ukradu

IZ NAŠIH VASI

FOJDA

Iz vasi, ki so raztresene po naših go-rah je šlo mjesca februarja po svjetu se kruh služiti 23 djelocu. Od teh je šlo naj-več u Francijo, kjer imajo upanje, de u kratkim boju šle za njemi še njih fame-je.

Takole se spraznujejo judi naše sloven-ske vasi, ki po podatkah, ki so zapišeni na kamune imajo že 256 judi, ki živijo tu druge štade. Če bo šlo tako naprej ta domah jih bo ostalo zlo malo.

SV. PETER SLOVENOV

U našim kamune so postavili pred ne-dougim oficij od inšpektorata od agri-kulture. Ta oficij stoji na kamunske pra-store an je odpart parvo an trečjo srjedo usakega mjesca od 9. do 12. ure. U tist oficij pride an impjegat od inšpektorata iz Vidma, ki judem daje use tiste poja-snila, ki interešajo živinorejo an kmetij-stvo. Takuo judem od sadá napri nje vič potreba, de gredu do Vidma za rešit njih cpravila z inšpektoratom od agrikulture, ampa lahko uredijo use tu našim kamune. Ta oficij bo služu tud za use ta druge kamune od Rečanske an Utanske doline.

AZLA. — Pretekli tjeđan je umarla naša vaščanka Jusič Ginja, poročena Ver-turini. Ta ranca je bla stara 50 ljet an je umarla na naglo zavoj boljezni, ki jo je mjele na srcu od tikere je že vič ljet tarpjela. Zapustila je moža an sina.

Za pogreb napraviti je blo zlo težkuo zak pot do britofa je bla zavuj velikega snega zaparta. Takuo, de je prizideta družina muorla klicat na pomoč use mče naše vasi, ki so očedil pot do britofa. Družini ta ranca naj grejo naše soča-lje.

SARŽENTA. — Par nas je na prodaji posestvo družine Muson, tuo so dediči našega vaščana prof. Musoni, ki stoji že od puno cajta u Vidme. Upamo, de bo paršla tista zemja u roke kajšnemu naših vaščanou, zak' bi bla rjes škoda jo parpustiti, deb jo kupil juški judje.

PRAPROTNO

Naš kamun je zadost velik, za mjeđiha plačuvat. Sa smo ga nimar mjel pred ta zadnjo uojsko an usi mjeđihi, ki so bli so par nas zadost dobro stal. Sadá pa, ki svjet je buj razvit, ga nimamo, zak' po prepovedovanju kamunskih poglavar-jev, ga ne moremo uzdaržat. Nas je vič ku 2 taužent judi, vasi našega kamune so arzstresene po cjele Idrijski dolini an ta, ki imá potrebo mjeđiha muora ga je-ti klicat do Čedad. Taka douga pot našim judem košta veliko, zak' mjeđih, ki iz Čedada pride h nam se stor plačat po 2 taužent lir za vizito, zak' on daje u ra-čun tud pot, ki jo je muoru napraviti.

Rjes je, de naš kamun imá velik doug an zatuo ne muore mjeđiha uzdaržat, a mi smo mišljenja, de naj bo doug t'ká, ki če velik, mjeđih ne bi smu parmanjkat u kamune. Če njesmo urjedni mjet našega mjeđiha, zak' pa nam storijs plačuvat dauke, ki za uboge judi ku smo mi so za

DREKA

Pod plazovi snega so naši smart

Obedan človek se nje bliu parčakavu ta-kih nasreč kot so se zgodile u Dreki u zadnjih 14 dni. T'kak snega je zamedlo na uboge judi, de se pru stari judje ne puomnejo tjeđnih zim. Drečani pravijo, de u zametih par vič krajih je tud do 10 metru snega. Tel sneg je sevjeđa napra-vu dost škode an povzročiu tud dve člo-vješke žrtve.

Plaz, ki se je utargu za vasjo Cuodar je podsul hišo, kjer je bliu na postelji bolan stari oče Cuodar Štefan. Ubogi Šte-fan je pod hudim plazom morau umreti.

Štefara Cuodanja sin Angel je šu po senou u njega bližnji senik an pru u ti-stim cajtu se je utargu drug plaz an ga nesli, ki po csam dneh gledanja od do-maćih an sudadu, ga njeso še mogli uša-fati. Pravijo, de ta ubogi mož je zakopan globoko pod snegom 20 metru. Zapustu je šest majhnih otrok an ženó.

U Trinkih je neslo mlekarico, ki u nji je bla tud šuola. Sreča, de takrat ne blo nobednega noter, zak' če bi bli, bi usi ušafali smart. Škoda je dost velika. U

mlekarici je blo tud dost sjeva an ma-sla. Nimar par Trinkih je neslo tud elek-trično kabino, takuo so judje ostal tud brez luči. Adnen o bratru Cuodanju, ki so utarpjel že t'kak žalosti za dve smarti zavoj snega, je sneg posul hljeu an le s težavo so rešil žvino. Ta je tist »rat«, ki je oženjen na Brjeg. Trečemu bratru Cuodanju pa je neslo hišo. Družina se je za srečo rešila živjenje.

U Pačuhu je tud Mateličevi (Belhovi) družini neslo senik an kljet. Naj tud po-vjemo, de judje Trinka an Cuodanja so zapustil njih hiše an šli u bližnje buj varne vasi, zak' kle je nagočarno, de se utargajo novi plazovi snega.

Troštamo se, de governo ne bo zapu-stiu telih buožih an nesrečnih judi. Sa škodo, ki so jo utarpjel je velika an jiu ne bo mogoče popraviti sami tuo kar so zgubil zavoj snega. Nje še mogoče štimat kulku škode so napravil plazovi, ampa lahko štimamo, de ta znaša vič milijonu lir.

dost visoki. Kam ga dajejo tist denar, ki usake dua mjesca nam ežator terja. Mjeđiha nič, vodovoda tud' nimamo po-sjerode, šuol jih njeso še nardil, mostovi so še polarti po vič krajah, cjesto tud' ne popravjajo an pomoči našim ta buo-zim ne dajejo. Takuo, de lahko mislemo, de naš denar gre za druge kraje. Če ka-mun je dužan t'kak milijonu je potreba videt duo jih je napravu an kam so bli varženi. Mi na muoremo vič takuo na-pri, an mjeđiha na usako vižo smo ga potrebni. Kamunski možje, ganite se an ne stuojte spat, zak' je sadá cajt za kaj dobrega napraviti. Če bosta nimar doma ostal, na bo nič napravjoro.

DIVJE PRAŠETA SO SE PARKAZAL. Hitro po velikim sreću, ki je zapadu po-sjerode, so se u našim kamunu parkazal divje prašeta. Dva djeluca, ki sta djelala par telefonu blizu naše vasi, sta jih vide-la tri, ki so jim šli pruoit groznuo. Dje-luci so vidli, de jim preti nevarnost, zak' divje prašeta so ble višno lačni, an ta-kuo so se od njih rešil gor na telefonskim palu. Potlé so paršli drugi judje an s pu-škami jih očgnal.

SOVODNJE

Pred dvema tjeđna so odparli tu naši vasi novo kavarno — bar.— Odparu ju je gospod Feletič. Cajt je bliu, de se je tak lokal postavil tud par nas. Smo ga bli pru potrebni, zak' njesmo mjel do sa-dá takega prastora ki bi nam nudil an gorak kafé. Tu Sovodnjah je križišče od vič vasi, ki so po hribah arzstresena, za-tuo so judje zlo zadovoljni inicjative go-spuoda Feletiča.

MAŠERA. — Tud' u našo vas so za parvi krat postavil gor novo butjehno. Postavil jo je gospod Gino Mašera, naš vaščan. Judje so tisto inicjativo gospuo-da Mašera zlo radi sprejeli, zak' od sadá napri na buodo mjel vič potrebe hodit ukupovat blaguo u Sovodnje, ki je deleč od naše vasi eno an pou ure hoda. Blaguo, ki ga prodajajo u tisti novi butjehi je po tistim kupu ku dol u Sovodnjah.

MATAJUR. — U naši vasi so judje zlo predraženi, zak' se je parkazala slinauka že u šest hljevu. Judje pravijo, de tisto žvinsko boljezen so jo parnesli tisti kme-ti, ki so ukupil krave od inšpektorata od agrikulture. Če je tuo rjes, opozarjamo provincijalne oblasti naj hitro uzamejo provedimente an pregledajo use tiste kra-ve, ki so razdelil po naših vaseh. Naj se tud' zapomrijo, de za naše judi, ki nima-je drugega kot krave za pomat družini, če bi taka boljezen se širila še napri, bo zlo huduo.

SREDNJE

Iz našega kamuna je šlo mjesca febrar-ja po svjete na djelo za se kruh zaslužit 14 djelocu. Od tistih jih je največ šlo u Belgijo, kjer djelajo u minah.

Nje dugo od tuod, de so klicali u Videm na prefekturo naše kamunske poglavarje. Zvezdal smo, de tam so se muorli neka-tjeri braniti, zak' so jih tožil, de se orga-niziral že usjem znano manifestacijon. Če je tuo rjes, sadá je propadla propa-ganda, ki jo je »Messaggero« nardiu, kar je pravu, de tuo so organizal juški ju-dje, ki so mjel politične namjene.

GRMEK

KLODIC. — Družini Krizetič (Balo-narjovim po domače) se je rodila ljepa čilica, ki so ji za ime dal Kjara.

ARBIDA. — U pondejak 18. februarja nas je za venčno zapustila naša 82 ljet stara vaščanka Bukovac Alojza. Pogreb je bliu u torak 19. Udeležilo se je puno judi čerauno je bla gardá pot zavoj sne-ga.

ŠT. LENART

Iz Skrutovega do Fačuha u dreškimi kamunu an do Zamjerja blizu Sredenj so očedil cjesto, ki zavuj snega je bla ne-prehoda. Takuo je korjera začela redno vozit iz tjeđ dveh kamunu u Čedad, skuo-zi našo vas.

FOZICA. — Oženila sta se Špehonja Gildo (Mavrič) iz Gorenje Kozice an Pantor Lina (Stokova) iz Dol Kozice. Mlademu paru želimo puno sreče an zdravja.

POŠTA

S. A. VISKORSA — Svetujemo Vam, da se s sosedom na miren in obojestransko zadovoljiv način poravnata. Če do poravnave med Vama ne bi prišlo zlepa, bo morala zadeva priti pred sodišče, da jo dokončno odloči.

Nasi veliki moŹje

KAREL PODREKA

ODVETNIK IN PISATELJ

Slovenske naselbine v Furlaniji

(Nadaljevanje in konec.)

Ko smo hodili Źe v Źolo, tam profesor italijanŹine in zgodovine ni opisoval samo najvidnejŹih osebnosti, ampak nam je včasih govoril tudi o manj pomembnih ljudeh. Vedno pa se je zgodilo, da so bili ti ljudje rojeni v drugih deŹelah naŹe drŹave in mi smo se Źesto Źudili, kako, da ni nobenega iz naŹe BeneŹke Slovenije.

Ko smo dorasli, smo zaŹeli brskati po knjiŹnicah, da bi se prepriĉali, Źe ni bilo res nobenega veleuma iz BeneŹke Slovenije. Z zaĉudenjem smo dognali, da je naŹa deŹela dala mnogo velikih moŹ.

Źe prej smo sliŹali govoriti o Stelinu, Musoniju, Podreki, Rutarju, Klojĉu itd. ne da bi mogli razumeti pomen teh imen. Źele ko smo se seznanili z njihovimi deli, smo se Źudili veliĉini teh moŹ. In takrat se nam je nehote porodilo vpraŹanje: Zakaj nam ni profesor zgodovine in italijanŹine nikoli govoril o njih? Ali so bili morda manjŹi od toliko drugih?

Toda naš profesor je gotovo imel natanĉna navodila, in ni smel govoriti o ljudeh, ki so bili rojeni v naŹi deŹeli in katerih delo je v ostrem nasprotju z raznarodovalnim programom, ki ga je vladno izvajala pri nas. NaŹ profesor je imel gotov strah pred posledicami, posebno Źe ker je imel zelo Źtevilno druŹino, ki je Źivila od njegove plaĉe in zato mu odpustilo.

Vsekakor se nam zdijo taka »navodila« glede poitalijanĉevanja BeneŹke Slovenije smeŹna in nismo Źe mogli razumeti, zakaj hoĉejo prikriti našim ljudem zgodovino njihove deŹele in je hoĉejo pouĉevati na Źolah. Ali ne vedo, da je prepovedan sad najbolj vabljiŹ?

Źe v preŹjŹnjih Źtevilkah naŹega lista smo pisali o Stelinu in Musoniju. Danes pa hoĉemo ra kratko orisati osebnost Karla Podreke, avtorja krasne njige »BeneŹka Slovenija«. V obĉinski knjiŹnici v Vidmu smo hoteli spoznati bolje Karla Podreko in njegova dela, toda smo se morali omejiti samo na omenjene pripomoĉke, ker ne obstoja o njem roben Źivljenjski in tudi njegova dela, Źe niso bila zbrana v zbirko. Vsekakor se nam je posreĉilo zbrati o njem nekaj zanimivih podatkov, poleg popolnega seznama vseh njegovih del.

Na prvem mestu najdemo pismo ŹeŹadŹskega Źupana z datumom od 13.4.1951, v katerem pravi: »... ObveŹamo, da je od Podreke Karel, pokojnega Ivana Krstnika, in pok. Del Torre Karoline, rojen v ŹeŹadu dne 18. septembra 1839 preloŹil svoje stalno bivaliŹe v Rim Źe od 15. novembra 1905 in je verjetno tamkaj umrl.«

Temu pismu sledi mrtvaŹki list iz katerega je razvidno, da je Karel Podreka umrl v Rimu dne 20. januarja 1916, ko mu je bilo 77 let. Iz teh redkih podatkov lahko povzamemo, da je bil Karel Podreka rojen v BeneŹki Sloveniji, kar potrjuje tudi njegovo pristno slovensko ime (Podreka).

V ostalem imamo zelo malo podatkov o njegovem Źivljenju. Znano je, da je Źivel v Furlaniji, kjer je deloval kot odvetnik in je mnogo pisal o naŹi deŹeli. Na

starost se je preselil v Rim, kjer je tudi umrl.

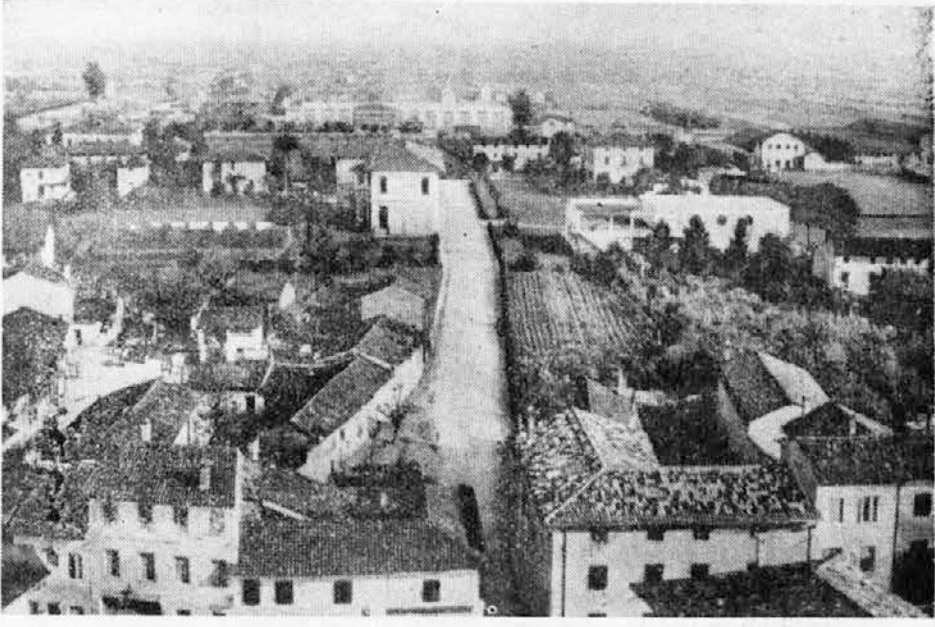
Pa pogledmo malo njegova dela. Med njimi najdemo Źtevilne ĉlanke za razne ĉasopise in njegovo glavno delo »BeneŹka Slovenija«. Med ĉlanki naj navedemo: »Cantata za Ristprijevo«, »Geografski kongres: Komiĉna burka«, »Dokumenti o ŹeŹadu«, »Dantejeva jama pri Tolminu«, »Svetovna razstava v Italiji«, »Ruska lekcija o Slovencih v Italiji«, »Furlanski rispeti«, »BeneŹka Slovenija: Ruske Źtuĉije (tu govori o Adajevskem in Baudouinu de Courtenay)«, »Devetstoletnica Paola Diacona«, »Soseske«. To so samo najvaŹnejŹi.

Med manjŹimi Podrekovimi deli je tudi ĉela vrsta ĉrobnih knjiŹic, ki so pisane za posebne prilike in obravnava vsaka po en argument naŹih dolin in gora. Toda njegovo najveĉje delo je »BeneŹka Slovenija«, ki jo je izdal Fulvio v ŹeŹadu leta 1884.

Objava te knjige je vzbudila ostre kritike in polemike brez konca. Knjiga je bila prevedena tudi na Źtevilne druge jezike. Italijanski nacionalisti tiste dobe so rabili za Karla Podreko zaradi te knjige ostre Źaljvice. In to samo zato, ker je povedal v njej samo resnico, pa niĉ drugega. Toda ta resnica je bila tako kruta, da mnogim ni ugajala.

»BeneŹki Slovenija« je sledilo Źe eno delo z naslovom »Soseske«, ki ni niĉ drugega kakor prva knjiga predelana in razŹirjena. Toda kar smo navedli je samo tisto, kar nam je o njem znanega. Prav gotovo je tudi v Rimu, v zadnjih dneh svojega Źivljenja nadaljeval s pisanjem in prepriĉani smo, da ni pozabil svoje BeneŹke Slovenije.

Iz vrst Podrekov je izŹlo Źe veĉ slavnih moŹ. Med temi je eden najbolj znanih njegov sin Viktor, ki je ustanovil v Rimu po prvi svetovni vojni, svetovno znani »Teatro dei piccolli«, s katerim je Źel priznanje najveĉjih svetovnih umetnostnih kritikov.

PASIAN SCHIAVONESCO, ki ga je faŹi stiaĉna vlada s posebnim dekretom l. 1923. preimenovala v Basiliano.

NaŹi pustni obiĉaji

Kakor pri vseh Slovencih, tako se je tudi pri nas ohranil prav do danaŹnjih dni, star ljudski obiĉaj — pokopavanje Pusta. Ta obiĉaj izvira Źe iz starih paganskih ĉasov, ko so prirejali na ĉast bogu Kurentu razne veselice. Kurent je bil namreĉ Źnanilec pomladi, novega pomladanskega Źivljenja in ljudstvo je slovesno proslavljalo odhod zime in se veselilo prihajajoĉe pomladi — Vesne.

Tudi drugi narodi proslavljajo Pusta, a pri njih je izgubil pravi pomen praznovanja, kajti z razkoŹnimi veselicami ne prikazujejo pravega izraza ljudskega veselja nad prihajajoĉo pomladjo, ampak le nesmiselno veseljaĉenje premoŹnih Źih ljudi. BeneŹki Slovenci pa so ohranili ta tisoĉletni ljudski obiĉaj neizpremenjen in zato ga tudi proslavljajo na preprost naĉin, da se nam zdi, kot da bi Źiveli Źe v tistem ĉasu ko so bili Slovenci Źe mnogo boĉi.

Na pustni torek, ponekod pa tudi na zadnjo predpustno nedeljo, se mladina, pa tudi odrasli mladeniĉi, kaj radi obleĉejo v maŹkere — Kurente ali na sploŹno imenovane Pu te. Jako zanimiva pa so njihova oblaĉila. Iz starih skrinj izloĉejo oĉve koŹuhe in meŹelane katere hranijo Źe bogve koliko let; ti jim sluŹijo le za Pusta. Okoli pasu se prepaŹejo s Źirokim pasom ali vrvo na katero priveŹejo kravje zvonce in pa male kraguljĉke, da Źvenkljajo pri hoji. Na glavo si zaĉenejo stare kuĉme ali pa Źirokokraje kloboke ki jih okrase z zelenjem in pisanimi trakovi. Kdor je bolj premoŹen ima tudi masko in si jo dene na obraz, drugi pa si ga poburvajo z ogljem in rdeĉilom, da jih je kaj teŹko na hip prepoznati. Tako namŹiljeni »pustia« se pomikajo v dolgem sprevodu po vaŹkih ulicah katerim sledi vsa otroĉad. Sedaj gredo na polje in bliŹnje senoŹeti, tu igrajo na harmoniko, piŹkajo na piŹali, ter pojo slovenske pesmi, zlasti tiste, ki opevajo pomlad in o ne, ki dajejo starki zimi slovo. Najraje grejo na tiste njive, ki leŹe v senci ker je tam po navadi Źe sneg, letos prav za prav ga je povsod.

V nekaterih vaseh hodijo ti Pusti tudi v Źivinske hleve in tu z raznimi reki zagovarjajo Źivino, da bi bilo med letom veĉ prirastka in da jo obvarujejo nalezljivih bolezni. Najbolj zanimivo je pa simboliĉno prikazovanje poljskega dela, ki ĉeka kmeta na spomlad. Ker so torej od povsod odgnali zimo, orjejo po snegu z veliko vejo ali pa z malim lesenim plugom; kopljejo, Źade itd. S tem hoĉejo namreĉ spomniti kmetiĉa, da je zima odŹila in da bo treba priĉeti z vsemi temi poljskimi deli.

Ko so konĉno obhodili veĉ njiv in hlevov, se zopet vrnejo v vas. Gospodinja, zlasti pa mlada dekleta jih ĉakajo na pragih svojih domov s pravkar ocvrtimi bobi, nakar se podajo v vaŹko krĉmo, kjer ob kozurcu vina in ob zvokih harmonike veselo rajajo pozno v noĉ. PridruŹijo se jim celo stare mamice in oĉki, ki pozabljajo ta veĉer na teŹo svojih let uŹivajoĉ to preprosto veselje skupno z razigrano mladino. Pa saj jim tega nihĉe ne Źteje v zlo. Pokopali so Pusta in sedaj se bo priĉelo novo Źivljenje.

O Źolstvu v Italiji

Po podatkih, ki jih je objavil Źvicarski dnevnik »Die Tat«, imamo v Italiji 7 in pol milijona Źoloobveznih otrok od 6 do 13 let. Od teh jih je samo pet milijonov vpisanih v Źole, vsi ostali pa ne dobivajo niti najosnovnejŹe izobrazbe v branju in pisanju.

Od pet milijonov otrok, ki obiskujejo Źole, jih 10 odstotkov obiskuje pouk neredno, 20 odstotkov otrok pa konĉa samo dva razreda osnovne Źole.

Dolgo ĉasa so skakali, se lovili in prekuĉevali po travniku, plezali na bliŹnje kostaĉje, luĉali kamenje v potok in Bog ve, kaj Źe poĉenjali. Naposled so se upehali in sedli h gladki, kakor nalaŹ pripravljeni skali ter zaĉeli risati s kremenom nanjo vsakojake spake. Ko so se nasitili tudi svojih umetnin, so zanetili ogenj. Potem so sklatili in pobrali nekaj kostaĉja in zaĉeli peĉi v Źrjavici. Veseli so bili, kadar jim je kako zrno bolj poĉilo, da je odmrvalo po globinah in od nasprotnih stene, kakor da bi kdo sproŹil puŹko. Pok jim je seveda raznesel Źrjavico, da so morali skakati na noge in si stresati z obleke goreĉe oglje. Vik in krik in otroŹko veselje!

BlaŹena otroŹka priprostost, kako je z malim zavedljiva!

Ko so se najedli kostaĉja, niso vedeli, kaj bi poĉeli. NajrajŹi bi bili Źli z ovca-mi domov, toda izkuŹnja jih je bila nauĉila, da ni varno se prezgodaj vraĉati. Bo Źiba pela! so jim veĉkrat groŹili doma.

»Vesta kaj? Pravljice bomo pravili,« reĉe eden.

»Da, da! Pravljice pravimo,« odgovorili drugi.

»A kdo jih bo pravil? Jaz rajŹi posluŹam. Lojz, ali ti?« vpraŹa Tonĉek.

»Ne, jaz ne znam. Tinec jih ve polno, on naj zaĉne.«

»Alo, Tinec!«

»No, saj bom. Poĉakajta, da se zmiŹlim,« odgovori Tinec.

Vsi so umolknili.

Tineĉ je malo pomislil in potem zaĉel:

»Vesta, kje je Velika Planja?«

»Seveda veva. No?«

»Tam je mnogo, mnogo starih kostaĉjev, ki jih posekajo za oglje. Jaz sem videl, kako se oglje dela. Debla razŹagajo na ĉoke, ĉoke pa razĉepijo na Źine. Potem jih znesejo na pripravno poloŹino in jih zaĉnejo skladati po koncu drugo k drugi, tako da majijo nekoliko proti srediŹu, in naredijo prvo Źiroko plast; na prvo zloŹijo drugo nekoliko oŹjo, na tretjo Źe oŹjo, da se napravi kopa kot lonca sena. Potem jo ovijejo z mahom in obsujejo z zemljo, da se ne vidi ni Źcina ni mah. Na Źpicastem vrhu pustijo majhno odprtino, da Źtrlijo ven konci zgornjih Źĉin, in tukaj priŹejejo; ko notri lepo zagori, zagatijo z mahom in z zemljo. Notri pa gori in se kadi skozi zemljo, vedno leŹe, dokler ne dogori do tal. Pa to ne gre tako hitro. Vesta kaj? Danes ni veĉ ĉasa, a jutri napravimo majhno ogljenico.«

»Da, da, ogljenico!«

»Ali boŹ znal?«

»Seveda, saj sem dobro gledal, kako se dela.«

»No pa kje je pravljica?«

»ĉakaj! VidiŹ torej! V veliki Planji so od nekdaj napravljali oglje. Tam je divje in samotno Źe bolj kot tukaj; pravilje, da tam straŹi. VidiŹ, sedaj povem: Nekdaj je bil ogljar, ki je ogljenico kuril. Sam je bil in sam je vse napravljaj, le ŹiveŹ so mu nosili zjutraj za ves dar. Imel je majhno kolibo, v kateri je spal ali pa sedel in pazil na ogljenico. VidiŹ, in nekdanj je priŹlo ponoĉi k njemu iz hote majĉkeno; majĉkeno je bilo kot otrok in rdeĉo kapico je imelo na glavi. Zaĉelo je hoditi okoli kope in nagajat. »Joj, kako bi me bilo strah!« reĉe Tonĉek.

»Ali je moŹ tekel? vpraŹa Lojz.

»Kaj Źe! Prav niĉ se ni bal. Nekaj ĉasa je gledal iz lopice, gledal in molĉal. Pa ker ni bilo konca nagajanju, je zaveknil vanje. ZareŹalo se mu je — he, he, he! kot koŹiĉ in dalje nagajalo. MoŹ mu je zapretel, da ga stepe. Zopet se mu je zasmajalo in priŹlo celo pred koĉico in zaĉelo odskakovati in plesati.«

(Nadaljevanje sledi.)

PASTIRCI

Ovce so pasli; imeli so jih lepo Źtevilce. PaŹa je bila bogata, kajti otava je lepo zrastle in Źivini ni bilo treba poditi se za njo na vse kraje. Zĉaj pa zdaj ji je Źicer dalo v glavo, da je kam zbeŹljala in ponorela, pa se je sama vrnila; sploh ni delala preglavice mladim pastirjem. Trije so bili, vsi Źivahni in podjetni deĉki. Zbrali so si ugodno mesto, da so se prijetno zabavali in kratkoĉasili.

Okolica je bila slikovita, pri dnu ozke in vijugaste doline med krasno vzboĉenimi, travnatimi goricami. Med skalovjem je v globoko zarezano strugi, ponekod zarasli z bogatimi vrbovjem, v poltemi skrivnostno Źumela dolinska reĉica. Prijeten hlad in vonj po vrbovju je plaval v ozraĉju. Velikanska in gola stena se je na resprotni strani dvigala navpiĉno iz vode. Na vrhu jo je venĉalo starih gabrovo grmovje, ki je raslo iz gostih, ĉokastih debel in razprostrtoli listnate vrhe nad Drepad. Ob vsakem zraĉnem sunku je zavalovalo in mahalo nad skalo kakor buj-

ni lasje rad ĉelom kakega igrajoĉega umetnika. Iz globoke zarezone skrbine je padal v reĉico preceŹjen curek studenĉnice, da se je prav ĉisto razloĉilo rezko pljuskanje na skale v globini. Zgoraj so se vrtili soĉni travniki in se koŹatili veliki kostaĉji, bogati z rumenimi grĉami. Vrh vsega se je snehljalo najlepŹe jesensko nebo.

Na tej strani se je vzporedno z reko, toda nekoliko bolj v goro, viala ozka cesta, zarezana v strmino, obdana z bujno goŹĉo, vsa prepredena s srobotom. Svet je bil tu razdeljen na dve peŹinasti rebri od Źirokega in slikovitega potoka, ki je padal kakor po stopnicah od skale na skalo in se konĉno zlival v reĉico s Źumrim slapom. Ozek, kamenit most je vezal pretrgana konca ceste.

Okolica je bila torej precej slikovita. NaŹi paglavci so si bili izbrali svoje mesto na visoko vzboĉeni, na vrhu ploĉnasti ĉukli ob potoku, oĉkoder se je videlo po zgornjem in dolnjem koncu doline.

ZA NAŠE DELO

U sadounjaku

Tel mjesec je zadnji cajt, de napravimo use djela okuol sadnega drevja. Muoramo ta parvo gledat, de je use drevje lepue ocedeno an varhi porezani. Use suhe veje naj se proš spravijo an sažgo. Posebno parporočamo namazat tiste kraje drevja, ki so rakavi (kakuo se tuo nardi smo že pisal mjesca zenarja). Tisto drevje, ki ima uši je trjeba poškopit s »karbolineja« (tuo je arborin, dendrin, reodendrin, miksdrin, durla an drugi, ki jih u agrarji ukupita).

Marc je tud' nartušj mjesec za uničit boljezni na drevju. Za tuo djelat je nartušja bordoška vodá, tuo je raztopina solfata od rama an japna. Po navadi uzamemo tri per stuotne razstope solfata od rama. Špricanje s tjem, na pusti, de bi jabuka an kruške ušafale hraste (skule). Na pusti tud' de bi se sušilo listje par brjeskvah, jabukah, slivah an čerješnjah. S solfatom od rama je trjeba špricat u telim cajtu tud' zatuo, de varjemo sadno drevje od infekcije kakšne boljezni, ki lahko pride kar se odperejo popje.

Sjerkou molj se muora uničit

Use sjerkove stabla an storž se muora uničit pred 15. aprila. Takuo pravi dan lec, ki ga je dekretou minister za kmetijstvo. Tuo se muora nardit zavoj tegá, ki u sjerkove stabla an storž se po zim skriva noter tist metul, ki znesé jajčka u sjerkove stabla od katerih pridijo potlé take žvali, ki razjedajo poljete stabla od sjerka an sjerkou sad. Po naše se pravi tisti sjerkovi boljezni »narvivost«.

Tist škodlivac je trjeba na usako vižo uničit, če čemó mjet dobar pardjelak an nartušj je, de se uniči prjet storže an sjerkove stabla, potlé pa še skopá zemjo zlo globokó an se noter podkopa use tiste ostanke od sjerka ki so nad zemjo. Na smijemo pozabit, de tisto djelo se muora nardit, zak' če né bi se lahko ušafalo tud' multu, zak' lec pravi, de tist, ki ne uniči pred cajtom stabla an storž, buo štrafan.

Saditu an cjepljenje mladega sadnega drevja

Marca mjesca je trjeba sadit tud' mlado sadno drevje. Korenine muoramo obrjezat takuo, de so obrježe obrnjene na tla. Drevje na smijete sadit previše globokó, zatuo je dobro, de zasujemo jame z

izkopano an z hrojem premješano zemjo, takuo de je kolobar najmanj 10 do 15 centimetru buj visok ku zemjá. Kar bo zemja z mladim drevsom skup se usedla, bo raslo drevje glih u ta pravi višini. Po kolobarjih (kolobar je okuol drevja okopana zemjá) potrosimo dobrega hnoja, ki zadržuje mokrečo, greje zemjó an pomaga rast koreninam. Nazadnje drevesa še obrježemo an veje prau naglihemo.

Freca kar bo ura ljepa precejpmó staro sadno drevje. Ucepljene cepice je trjeba dobró jih varvat pred ptiči, nartušj je s malimi količi al' z benkami. Nartušj se mudi cepit čarješnje, potlé slive an na zadnje jabuka an hrške. Sadje, ki ima koščice je dobró ga pohojit tud' z japnim prahom.

Kaj dni vali perutnina?

Kakoš	od 19—24 dni (navadno 21 dni)
Dindja	od 26—29 dni (navadno 28 dni)
Faraonka	od 26—33 dni (navadno 30 dni)
Raca	od 28—32 dni (navadno 29 dni)
Gusa	od 27—32 dni (navadno 29 dni)
Gošobica	od 16—20 dni (navadno 17 dni)
Pavica	od 28—33 dni (navadno 30 dni)
Fazanka	od 23—26 dni (navadno 24 dni)

Če ima krava bouno vime

Dostikrat postane kravi use ardeče an inflamano vime an je viče kmetu, ki na vejó kako žvini pomagat. Par taki žvinski boljezni je nartušj, de mažete vime za neké dni s »sulfatizol« u tabletah.

Kakuo uničemo voluharja?

Dostikrat čujemo naše kmete se kumarat, de kaj škode jim nardi oku sadnega drevja voluhar. Tista miš napravi nartušj škode u zguodnim pomlaskim cajtu, kar ji parmarjka za jest an zatuo jo u telim cajtu nartušj lahko ujamemo al' zastupimo. Lovimo jo lahko z veš suortami skopci zjutraj al' zvičer. Z lopato odpremo tisto jamo, ki jo je miš nardila, jo ocedimo an par kraju nastavimo skopac. Jamo je trjeba pokrit z dasko al' z malo zemjé, de ostane takuo temá noter na smijemo pa zatakmit vas ajar. Voluhar, to je tista miš, ne prenaša zunanjega ajerja an zatuo se zbliža nitro za zaprjet jamo an takuo se ujame u nastavljen skopac.

Voluhar se tud' zastupi na tolu vižo. Uzemimo an koranj, ga prerježemo po dougem an ga namažemo s strupom za

Tiste tablete, ki jih prodajajo u špecjariji jih stoučete u droban prah an jih zmješate z raztopljenim sadlom al' pa s kanferjevo mastjo. Tist človek, ki mažé s kanferjevo mastjo na smije moust drugih krau, zak' mljeko bi ušafalo potlé tist duh po kanferjo.

Če žvino napenja

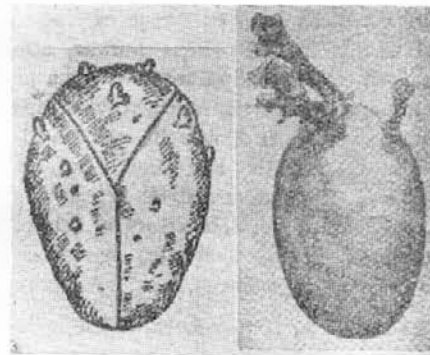
Nartušj zdravilo, če žvino napenja, je japnena vodá, zak' tista u sebe uzame u črevah od žvine dost tistega pilna, ki se ji roter nabere. Japneno vodó nardite takole vi sami domá: 10 gramu živega jepna pomješajte s pet litru navadne vodé an tuo potlé dobró precedite. Če japnena vodá na bo hitro pomagala, tuo se godi samo par hudim napenjanju, takrat pa muorate nucat tist tubo, ki se ga ji ca po ustah al' trokar. Dobró je tud', de napeto žvino iz hljeva hitro peljete an jo postavite na prastor, u hribu takuo, de ima rimar glavo an ta parve noge buj visoké kot ta zadnje. Nuca tud' žvino polivat pod trebukam z inarzio vodó.

Če sod teče

Če vidite, de sod teče, čeglih je bui dougo cajta namočen provajta še tuole an vidli buoste, de na bo viče zgubju. Zmješajte drobno stoučen vinski kaman an ugasnjeno japno an potlé s tjem zamažite use mjesta, ki puščajo. Ta zmes se ujame tud' na mokrim kraju od soda; treba pa je tuo djelat hitro, zak' vinski kaman an japno se hitro stardijo.

Zguodnji krompjer

Če čitě mjet na vašim vartu zguoden pardjelak krompjerja, muorate izbrat sjeme zguodne suorte an ga stort, lepue pognat. Par tjednu pred saditvijo, u marcu al' parve dni aprila, dajte ne pravič debú sjemenski krompjer u ne pravič visoke koše an ga postavite na gorak an

Takuo rježemo pravilno semenski krompjer

Poganki pravilno sijeneja krompjerja

svetu prastor. Na gorkim začne krompjer poganjat. Zak' je krompjer na svelem, ostanejo poganki močni an zeleni. Kar buosta prenašali tist krompjer za sjeme na vart al' u njivo, muorate gledat, de se ne polomijo poganki. Krompjer posadite u že ogrjeto zemjo, u cajtu kar se nje trjeba viče bati mraza, zak' previše zguodaj sadit nje zmjeram nartušj. Ne mišite, de zguoden pardjelak pride zak' se ga sadi zguodaj; trjeba je mjet zguodnje suorte an pru parpravjen krompjer za sjeme. Muora bit, pa tud' zemjá dobró parpravjena an lepue pohojena.

Krompjer dobró raste u lahni zemji, ki je pohojena s hljeuskim hnojam. Od kupjenih hnojil je pa nartušj kalj. Dobro hnojilo je tud' ljesni pepéu.

Ponavad se sadi zrjezan krompjer. Krompjer ima po navad največ uči na ta debelim kraju, zatuo ga režite takuo, kot nam kaže fotografija.

GOSPODARSTVO

Ankrat se je vič pilo an manj kadilo

U Italiji se je število ljudi zlo povečalo, vina pa se pije usako ljezo manj. Pred 15 ljet statistike so kazale, de u Itali i pijejo od 120 do 130 litru vina za usakega človeka, sadá pa ga ne pijejo še 70 litru vina usak človek. Zatuo se je u prejšnjih cajtah tud' popilo ceu ljetni pardjelak vina, ki je rimar bui za 45 milijonu etolitru na ljezo. Sadá u Italiji ostane viče ku 30 etolitru vina na ljezo, čepru nas je zlo viče.

Tobaka pa se skadi viče ku prejšnje ljeze. Ljeza 1938 u Italiji se je pokadilo 29 milijonu kilogramu tobaka al' 660 gramu na človeka; ljeza 1950 se je po kacilo 37 milijonu kilogramu tobaka al' 225 gramu na človeka.

Kulk sjera proda Italija

Ankrat Italija je prodajala u druge caržave zlo sjera, posebno tistega, za hrátát, Ukupovala pa ga je zlo malo. U zadnjih ljetah pa se je spremenilo an nartušj nam boju povjedal tele številke, ki vajajo za parve 9 mjesce let 1938, 1949, 1950 an 1951.

Ljeza 1938 so prodal 164 taužent kuintalu sjera za 152 milijonu lir; ljeza 1949, so prodal 95 taužent kuintalu sjera za 6 milijard lir; ljeza 1950 so prodal 144 taužent kuintalu sjera za 9 milijard lir, pa

saro ljezo pa so prodal 100 taužent kuintalu sjera za 6 milijard lir.

Ukupil so pa 35 taužent kuintalu sjera za 33 milijonu lir ljeza 1938; 59 taužent kuintalu sjera za 4 milijarde lir ljeza 1949; 44 taužentu za 3 milijarde lir ljeza 1950; u preteklim ljetu so ukupil pa 79 taužentu kuintalu za 4 an pou milijarde lir.

Našim gospodinjam povemo

Če se lepue ocedijo očali z vodo u kajtjero se dene noter par kapljic amonijake; an potlé se obriše;

Menjava denarja

Zlata šterlina	8.300
Napoleon	6.475
Dolar	681
Francoski frank (100 fr.)	148
Švicarski frank	157
Šterlina karta	1.650
Dinar (100 din)	121
Belgijski frank	12,50
Avstrijski šiling	21
Zlato po gramu	883
Srebro po gramu	20

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Za'ložnik: »Matajur« (d. z o. z.)
Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47
z dnem 26.7.1950
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Beneška ljudska pravca: Prebrisana žena in vrag

* Neke revna družina ne more plačati dolgov in zato jo gospodar izžene iz hiše.

Ko pridejo v gozd, srečajo nekega gospoda, ki jim porudi pomoč pod pogojem,

da postane on lastnik žene po enem letu. Moč sprejme pogodbo in gospod mu

naredi lep mlin na veter. Noč in dan so delali in postali so bogati; toda moč premi-

sljuje noč in dan kaj bo, ko poteče dogovorjeni rok. Žena izve za možovo skrb in

sklene prevartiti tujca, za katerega ve, da je sam vrag. Nekega dne, ko je bila sama

loma, pride gospod v hišo, žena ga prijazno sprejme in mu ponudi pijačo. Med-

tem ko on pije pa mu ona priveže rep na milinski kamen, ki ga z vso silo zavrti

okrog. Žena ga reši šele tedaj, ko ji obljubi, da se ne bo nikdar več prikazal v

njihovo hišo. Ko vrag beži, tuli in vprije: »Ženska je hušja kot vrag.«